

БЛУДОВА С. В. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МИЛИЦИИ С ДРУГИМИ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМИ ОРГАНАМИ, ОРГАНАМИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ И ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ ОТНОСИТЕЛЬНО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Исследованы формы взаимодействия милиции с другими правоохранительными органами, органами местного самоуправления и общественностью относительно обеспечения экологической безопасности в Украине. Они классифицированы и исследованы как отношения субординации и сотрудничества; также сделаны определенные научные выводы и предложения относительно усовершенствования их взаимодействия в данной сфере.

BLUDOVA S. MILITIA INTERACTION WITH OTHER STATE LAW ENFORCEMENT BODIES, LOCAL GOVERNMENTS AND THE PUBLIC CONCERNING PROVIDING ECOLOGICAL SAFETY

The forms of cooperation of militia with other state law enforcement bodies, bodies of local self-government and public in relation to providing of ecological safety in Ukraine are researched. They are classified and studied as the relations of subordination and collaboration, and also scientific conclusions and suggestion in relation to the improvement of their cooperation in this sphere are done.

УДК 343.12

Ю. Ю. БРАЖНИК,

здобувач

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ФУНКЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглянуто теоретичні положення кримінально-процесуальних функцій, здійснено їх аналіз та визначено механізм дії під час досудового розслідування. Указано на специфічну функцію слідчого під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Запропоновано положення щодо удосконалення слідчої (розшукової) функції слідчого.

Реформування кримінальної юстиції на підставі побудови європейської правової держави встановлює правові положення забезпечення прав та свобод людини і громадянина, які передбачені та забезпечені конституційними засадами. Багатовікова історія кримінально-процесуального права свідчить про суттєві зміни на зміст державних, суспільних інтересів, забезпечення рівних можливостей у разі їх реалізації в кримінальному судочинстві, які є не тільки правовим, але й політичним питанням. Прийняття законного, справедливого процесуального рішення впливає на правову стабільність держави, суспільства та особи, щодо якої провадиться кримінальне переслідування. Необхідність поєднання правових інтересів держави та суспільства обумовлюється не тільки цілями європейського розвитку, а й закріпленими в Конституції України положень верховенства права та закону. З огляду на світові та європейські тенденції у сфері захисту прав людини правова наука визначає та розробляє механізм взаємодії інтересів особи та суспільства, вказує

на їх принципове поєднання і виключає підстави для виникнення суперечностей між ними. Кримінальний процес повинен забезпечити охорону прав і свобод, інтересів суспільства, людини та громадянина, а в разі виникнення конфлікту між державою та особою тільки слідчий суддя повинен його вирішити та постановити законний вирок.

У дослідженні проблем функціонування органів кримінальної юстиції значний внесок зробили вітчизняні вчені Ю. П. Аленін, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубінський, А. В. Іщенко, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, С. М. Стахівський, С. В. Слінько, В. М. Стратонов, Л. Д. Удалова, М. Є. Шумило. Засновниками теоретичних положень кримінально-процесуального права стали вчені колишнього СРСР: В. О. Азаров, Я. О. Басєв, З. Ф. Коврига, Л. Д. Кокорев, Д. П. Котов, О. М. Ларін, О. В. Малько, Л. М. Масленникова, Я. О. Мотовиловкер, В. А. Панюшкін, В. Я. Понарін, О. Б. Соловійов, М. С. Строгович, В. М. Ставицький, В. С. Шадрін тощо.

Аналіз опублікованих наукових робіт із даної проблеми свідчить про те, що сьогодні в теорії кримінального процесу існують багато різних наукових точок зору на загальноприйняті погляди, на сутність та зміст кримінально-процесуальних функцій. Однак у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, реформування окремих елементів кримінального провадження практика висуває нові питання, які наука повинна вирішити. Це стосується сутності використання процесуальних засобів, які мають дискусійний характер та є недостатньо дослідженими і тому вимагають якісно нового обґрунтування, їх забезпечення та подолання можливих суперечностей.

Завдання кримінального судочинства, сформульовані ст. 2 нового КПК України, не виключають, а навпаки, передбачають різні форми і методи реалізації правового статусу слідчим, прокурором, слідчим суддею, колегіальним судом. Кожен із них має функцію, яка спрямована на вирішення завдань кримінального процесу. Згідно з класифікацією, суб'єктами кримінального судочинства є з одного боку, сторона обвинувачення, до якої належать державні органи та суб'єкти, які здійснюють кримінальне провадження, а з іншого – сторона захисту, суб'єкти процесу, які забезпечені правовим статусом та виконують положення кримінального провадження. КПК України до сторони захисту відносить підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого. Інші учасники процесу мають правовий статус, пов'язаний із забезпеченням досудового та судового провадження.

Усі учасники в разі виконання завдань кримінально-процесуального права, видів процесуальної діяльності виконують кримінально-процесуальні функції, які забезпечують встановлення істини, викриття винної особи, щодо якої проводиться кримінальне переслідування. На підставі встановлених доказів, показань учасників процесу, які вказують на обставини злочину та особу, що вчинила злочин, слідчий суддя постановляє законний вирок.

Слід звернутися до визначення кримінально-процесуальних функцій, як вони подані в теорії кримінального процесу.

Треба зазначити, що сьогодні немає єдиної думки про вичерпне поняття кримінально-процесуальної функції. Загальне визначення функцій полягає в тому, що вони визначені законом як основні напрями кримінально-процесуальної діяльності. Основне положення

функції полягає в тому, що вони виконуються сторонами процесу та виявляють свої специфічні ознаки на всіх стадіях, особливо на стадії судового розгляду, і визначають змагальні положення проведення судового провадження відносно обвинуваченого.

Для характеристики процесуальних функцій істотно важливим є те, що:

- вони закріплені в законі як напрями, елементи, види кримінально процесуальної діяльності;

- мають основні положення, які пов'язані з реалізацією завдань кримінального провадження на стадії досудового та судового розгляду кримінальної справи;

- здійснюються, з одного боку, суб'єктами, які мають державно-владні повноваження та виконують завдання кримінального судочинства, а з іншого – стороною процесу, яка має інтерес щодо встановлення особи, яка вчинила злочин, здійснення кримінального переслідування та прийняття законного рішення і засобів кримінального покарання за вчинений злочин.

З урахуванням такого розподілу кримінально процесуальних функцій та відповідно до статей 36–41 КПК України закон визначає основні функції, за якими діють сторона обвинувачення: функція обвинувачення; функція захисту; функція вирішення кримінального провадження по суті (правосуддя). Сторона захисту згідно зі статтями 42–45 КПК України має функціональне визначення та функції, які забезпечуються у кримінальному процесі щодо захисту від кримінального переслідування, надання доказів щодо невинуватості особи.

Згідно зі статтями 55–58, 61–63 КПК України суб'єкти кримінального процесу – потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач – мають три основні функції процесу, які включають у себе окремі функціональні елементами, за якими вони здійснюють кримінальне переслідування, мають право надавати докази та висловлювати свою думку щодо міри кримінального покарання стосовно обвинуваченого.

Аналіз наукових точок зору надає підстави для визначення інших функцій процесу, які притаманні тільки окремим суб'єктам, учасникам кримінального провадження.

М. М. Полянський, М. С. Строгович, О. М. Ларін та В. М. Савицький виділяють відповідно до розподілу основних функцій кримінального процесу окремі елементи, які мають державні органи, що здійснюють кримінальне переслідування. Вони визначають функцію кримінального

переслідування, яка здійснюється стороною обвинувачення; функцію профілактики вчинення злочинів; функцію розслідування, яка виконується слідчим; функцію нагляду за додержанням законності, яка притаманна прокурору, державному обвинувачу; функцію судового контролю [2, с. 17–21; 4, с. 234; 5, с. 122; 7, с. 39–42].

Кожен із суб'єктів кримінального процесу має тільки йому властиві функції. Функцію обвинувачення здійснює державний обвинувач, потерпілий тощо, функцію захисту від обвинувачення – підозрюваний, обвинувачений, захисник тощо. Виключним суб'єктом реалізації функції правосуддя є слідчий суддя (колегіальний суд).

Усі функції здійснюються у взаємозв'язку, що надає можливість учасникам процесу виконувати завдання кримінального судочинства. Функції у процесі постійно удосконалюються і доповнюють одна одну. Кожен суб'єкт може реалізувати кілька процесуальних функцій під час встановлення обставин злочину. Однак існують функції процесу, які несумісні. Суб'єкт не може виконати їх під час кримінального провадження. Прикладом може бути висловлення О. М. Ларіна та В. М. Савицького, які вважали, що здійснення прокурором функції нагляду за органами досудового розслідування, які проводять досудове слідство, не лише не виключає, але, навпаки, передбачає здійснення функції обвинувачення та підтримка його у судовому провадженні. Слідчий під час виконання функції розслідування встановлює обставини злочину, здійснює кримінальне переслідування та висуває підозру щодо особи, яка вчинила злочин. Під час досудового слідства він формулює відповідне обвинувачення, тим самим реалізуючи функцію обвинувачення [2, с. 110; 7, с. 53].

Особливість побудови системи процесуальних функцій слідчого полягає в тому, що обвинувачення, за загальним правилом, забезпечується функцією захисту. Слідчий, здійснюючи кримінальне переслідування, виконує функцію обвинувачення, формулює підозру щодо особи, яка вчинила злочин. Виконуючи функцію захисту, він надає можливість захищатися від підозри особі, яка вчинила злочин, надавши їй захисника. Таким чином, слідчий виконує важливі функції кримінального процесу: не тільки встановлює обставини злочину, але забезпечує захист від обвинувачення, встановлює та доводить невинуватість.

На підставі обвинувачення слідчого слідчий суддя здійснює функцію правосуддя. Її вико-

нання означає законне, об'єктивне, неупереджене вирішення основного питання – про винність чи невинуватість обвинуваченого та застосування до винного міри покарання. Вина встановлюється тільки у вирокі слідчого судді.

Наука кримінального процесу визначила поліфункціональний характер діяльності слідчого. Ці положення були предметом розгляду в наукових джерелах з боку О. В. Бауліна, Н. С. Карпова, С. М. Стахівського, С. В. Слінька, Л. Д. Удалової та інших [1, с. 56; 6, с. 33; 8, с. 110; 9, с. 78]. Згідно з їх дослідженнями, форма реалізації процесуальних функцій включає в себе прийняття процесуальних рішень та провадження слідчих дій. Таким чином, можна зробити висновок, що процесуальні функції взаємопов'язані з проведенням процесуальних дій, які виконуються на підставі процесуальних рішень. Слідчий складає подання на проведення негласних, розшукових дій щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, до слідчого судді. Подання він повинен погоджувати з прокурором. Отримавши ухвалу слідчого судді, слідчий виконує оперативні функції, а саме проводить зняття та фіксацію інформації, яка використовується у кримінальному провадженні, негласно отримує зразки для порівняльного дослідження, здійснює втручання в приватне життя тощо.

Елементи негласних процесуальних дій можна визначити таким чином:

- суб'єкт – це слідчий, який здійснює кримінальне переслідування, відносно особи, яка вчинила злочин;
- об'єкт – це особа, яка підозрюється у вчиненні злочину;
- правовий статус державних органів, які здійснюють негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальній справі та забезпечення прав і виконання обов'язків стосовно особи, яка вчинила злочин.

Виходячи з даних позицій визначимо, що, за правилами кримінального провадження, слідчий зобов'язаний виконувати завдання кримінального процесу відкрито, гласно. Проведення слідчих (розшукових) дій забезпечується фіксацією слідчої дії у протоколі, який учасники процесу повинні уважно прочитати та підписати. Під час проведення слідчих (розшукових) дій має право бути присутнім захисник, який надає клопотання щодо законності проведення слідчої (розшукової) дії. Перевірку проведення слідчої (розшукової) дії здійснює наглядовий прокурор. Результати проведення

слідчої (розшукової) дії перевіряє слідчий суддя. Якщо слідчі (розшукові) дії, які були проведені на стадії досудового розслідування, не знайшли свого підтвердження в судовому засіданні, то слідчий суддя повинен виключити дані докази під час постанови вироку.

Кримінальний процесуальний кодекс України не наводить механізм виконання негласних слідчих (розшукових) дій, а тільки вказує на їх виконання, згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Незрозумілим, отже, є питання щодо положень чинного законодавства про забезпечення права на захист, роз'яснення прав та обов'язків підозрюваному під час проведення розшукових, слідчих дій.

Головна роль у процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій належить слід-

чому, який не тільки здійснює проведення та фіксацію розшукових дій, але й несе персональну відповідальність за їх виконання перед прокурором та слідчим суддею. Якщо результату після проведення негласних слідчих (розшукових) дій не буде отримано, то слідчий повинен нести відповідальність за порушення чинного законодавства, про що зазначає М. А. Погорецький [3, с. 234].

Висновки. Функції слідчого мають поліфункціональний зміст та елементи, які він виконує згідно з положеннями кримінального провадження. На кожній стадії учасник процесу має тільки йому притаманні функції. Негласні слідчі (розшукові) функції слідчого повинні реалізуватися ним у кримінальному процесі таким чином, щоб не порушувати засади кримінального процесу про захист.

Список використаної літератури

1. Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії : монографія / О. В. Баулін, Н. С. Карпов. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2001. – 232 с.
2. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции / А. М. Ларин. – М. : Юрид. лит., 1986. – 260 с.
3. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі / М. А. Погорецький. – Х. : Арсіс ЛТД, 2007. – 575 с.
4. Полянський Н. Н. Проблемы судебного права / Н. Н. Полянський, М. С. Строгович, В. М. Савицкий, А. А. Мельников. – М. : Юрид. лит., 1983. – 291 с.
5. Строгович М. С. Право обвиняемого на защиту и презумпция невиновности / М. С. Строгович. – М. : Юрид. лит., 1984. – 167 с.
6. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів / С. М. Стахівський. – К. : Атіка, 2009. – 64 с.
7. Савицький В. М. Язык процессуального закона / В. М. Савицький. – М. : Юрид. лит., 1987. – 120 с.
8. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування / С. В. Слінько. – Х. : Арсіс ЛТД, 2011. – 270 с.
9. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України : навч. посіб. / Л. Д. Удалова. – К. : Кондор, 2005. – 152 с.

Надійшла до редколегії 17.10.2012

БРАЖНИК Ю. Ю. НЕГЛАСНЫЕ СЛЕДСТВЕННЫЕ (РОЗЫСКНЫЕ) ФУНКЦИИ В УГОЛОВНО ПРОЦЕССЕ

Рассмотрены теоретические положения уголовно-процессуальных функций, проведен их анализ и определен механизм действия в ходе досудебного расследования. Указана специфическая функция следователя в ходе производства негласных следственных (розыскных) действий. Внесены предложения дальнейшего совершенствования следственной (розыскной) функции следователя.

BRAZHNYK Y. PRIVATE INVESTIGATORY (SEARCH) FUNCTIONS IN CRIMINAL TRIAL

The theoretical positions of criminal and procedural functions are reviewed, their analysis is given and the action mechanism during pre-judicial investigation is defined. Specific function of the investigator during production of private investigatory (search) actions is analyzed. Offers of further improvement of investigatory (search) function of the investigator are made.